

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ (НА ПРИКЛАДІ ПРОКУРАТУРИ)

БАГАНЕЦЬ Віталій Олексійович - начальник управління нагляду за додержанням законів у кримінальному провадженні Прокуратури м. Києва

УДК 346.5

Стаття посвячена виявленню, на основаних аналізі діючого законодавства, різних господарських компетенцій організаційно-господарських повноважень держави та встановленню обсягів господарсько-правової відповідальності органів державної влади, органів прокуратури України.

Ключові слова: господарська діяльність, господарська компетенція, організаційно-господарські повноваження, господарсько-правова відповідальність.

Питання визначення господарської компетенції, господарсько-правової відповідальності є дуже важливими для будь-якого суб'єкта господарювання. Особливо важливим є встановлення господарської компетенції, обсягів господарсько-правової відповідальності для органів державної влади, органів прокуратури України, які не є суб'єктами господарювання, однак є учасниками господарських відносин.

Проблемам визначення компетенції різних суб'єктів господарювання у різних господарських правовідносинах присвячено роботи провідних вчених господарників, таких як О.М. Вінник, О.П. Віхров, В.М. Гайворонський, С.М. Грудницька, Б.В. Деревянко, І.Є. Замойський, Г.Л. Знаменський, В.К. Мамутов, О.П. Подцерковний, Б.І. Пугінський, Н.О. Саніахметова, В.С. Щербина та ін. Проте питання визначення відмінностей господарської компетенції органів державної влади від організаційно-господар-

ських повноважень держави залишаються малодослідженими.

Метою цієї статті є виявлення, на підставі аналізу чинного законодавства, відмінностей господарської компетенції від організаційно-господарських повноважень держави та встановлення обсягів господарсько-правової відповідальності органів державної влади, органів прокуратури України.

Спочатку зупинимось на визначенні організаційно-господарських повноважень. У ч. 6 ст. 3 Господарського кодексу України. (ГКУ) [1] зазначається, що під організаційно-господарськими відносинами розуміються відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю. Таким чином, нормативно-правова регламентація вказує на невід'ємний суб'єктний склад цих відносин. Вкажемо на їх нормативно-правові особливості. Суб'єктами господарювання у відповідності до ч. 1 ст. 55 ГКУ визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Суб'єктами господарювання, згідно з ч. 2 ст. 55 ГКУ, є господарські організації та підприємці. Отже, їх можна назвати

безпосередніми учасниками господарських відносин, які реалізують господарську компетенцію та несуть господарські ризики.

Щодо суб'єктів організаційно-господарських повноважень, то Господарський кодекс України не дає їм чіткого визначення. Але вказує на деякі напрямки регулювання державою господарських відносин саме через таких суб'єктів. В ч. 5 ст. 22 ГКУ року законодавець зазначає, що держава реалізує право державної власності у державному секторі економіки через систему організаційно-господарських повноважень відповідних органів управління щодо суб'єктів господарювання. У ч. 1 ст. 24 ГКУ вказується, що управління господарською діяльністю у комунальному секторі економіки здійснюється через систему організаційно-господарських повноважень територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо суб'єктів господарювання. Отже, суб'єкти організаційно-господарських повноважень є державними та комунальними органами управління, через які реалізується механізм регулювання економічних відносин.

Здійснюючи дослідження організаційно-правових форм господарської діяльності звернемось до запропонованих визначень науковцями та спробуємо узагальнити висвітлену проблематику.

Варто зазначити, що організаційно-правові форми господарської діяльності досліджувались науковцями через призму організаційно-правових засад, правового становища суб'єктів, систему правовідносин та ін.

Розглядаючи сутність організаційно-господарської діяльності через правовідносини, О. П. Віхров зробив важливі висновки. Зокрема, про те, що організаційно-господарські правовідносини: відображають відповідні норми господарського права в їх функціонуванні; мають характерну особливу форму взаємозв'язку, яка полягає в наявності у кожного з них суб'єктивних юридичних прав і обов'язків у сфері господарювання, які кореспондують одне одному; мають особливий суб'єктний склад (суб'єкти господарювання та суб'єкти організаційно-господарських повноважень) і

особлива сфера поширення (процес управління господарською діяльністю) [2, с.101-102]. Привертає увагу до подальшого дослідження наявна особливість суб'єктного складу організаційно-господарської діяльності, до якого відносяться: суб'єкти господарювання та суб'єкти організаційно-господарських повноважень. Відповідний висновок автора підтверджений ст.ст. 3, 55 та іншими статтями Господарського кодексу України. Заслуговує на схвалення предмет господарських правовідносин, який автор намагався окреслити у своїх дослідженнях. Це – сфера управління господарською діяльністю. І в цьому напрямку управління варто додати – загальнодержавного та комунального рівнів. Поряд із тим, сфера управління в організаційно-господарських відносинах не безперечно присутня, але організація господарювання не може здійснюватись без сфери регулювання. А отже, на нашу думку, організаційно-господарські правовідносини охоплюють як управлінські так і регулятивні процеси, включають управління регуляторними органами та регуляторну політику.

Аналізуючи організаційно-правову сферу господарської діяльності через засоби регулювання, що використовуються в підприємницьких відносинах, А.С. Ластовецький прийшов до наступних висновків. Під організаційно-правовими засобами регулювання підприємницької діяльності автор розуміє дії органів державної влади, спеціалізованих установ та організацій, некомерційних самоврядних організацій, органів місцевого самоврядування, посадових осіб вказаних органів, наділених певною компетенцією стосовно суб'єктів підприємництва (включаючи застосування тих чи інших санкцій), які базуються на чинному законодавстві [3, с. 9]. Широке тлумачення засобів автор зводить до дій вищевказаних суб'єктів, які базуються на чинному законодавстві. Тобто дії як реалізація своєї компетенції по відношенню до суб'єктів підприємництва. Бажано було б вказати у цьому визначенні на певну сферу цих дій або на систему напрямків, які регулюються за допомогою дії вищевказаних суб'єктів. Неконкретність засобів організаційно-пра-

вової сфери господарської діяльності, тобто зведення їх лише до дій, потребує подальшого опрацювання відповідної проблематики.

Щодо господарської компетенції органи державної влади. Як встановлено ч. 1 ст. 8 ГК, держава, органи державної влади та органи місцевого самоврядування не є суб'єктами господарювання (поняття суб'єкта господарювання наведено у однойменній ст. 55 ГК). Проте ці органи, згідно з ч. 1 ст. 2 ГК, є учасниками відносин у сфері господарювання, наділені господарською компетенцією, яка, як впливає з ч. 3 ст. 8 ГК, реалізується від імені відповідної державної чи комунальної установи. Безпосередня участь держави, органів державної влади та органів місцевого самоврядування у господарській діяльності може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України.

Наявність господарської компетенції (сукупності господарських прав та обов'язків – ст. 55 ГК), якою наділені органи державної влади – учасники відносин у сфері господарювання, передбачає настання господарсько-правової відповідальності останніх.

У теорії господарського права господарсько-правова відповідальність розглядається як один з найважливіших властивостей суб'єкта господарського права. До ознак цього поняття (суб'єкта господарського права) відносяться організаційна єдність, наявність у суб'єкта господарського права того чи іншого майна, що становить основу для здійснення господарської діяльності або управління нею; а також наявність у нього прав і обов'язків у сфері управління та здійснення господарської діяльності, тобто господарських прав п обов'язків. Відзначається, що суб'єкти господарського права, здійснюючи господарську діяльність і керуючи нею, повинні відповідати за результати своєї роботи. Відповідальність суб'єкта господарського права за результати своєї діяльності є майновою і використовується як засіб економічного стимулювання (розвитку економіки в цілому).

Господарсько-правова відповідальність може виражатися у двох формах. По-перше, відповідальність суб'єкта господарського права за результати своєї діяльності полягає в погіршенні його фінансового становища при поганих результатах роботи, що призводить до зменшення прибутку, фондів економічного стимулювання, коштів, що використовуються для заохочення колективу працівників. Така відповідальність називається іноді економічною чи госпрозрахунковою, але вона здійснюється відповідно до законодавства, має юридичне закріплення. По-друге, майнова відповідальність виражається у сплаті майнових санкцій та відшкодуванні збитків, що виникли внаслідок порушення господарського зобов'язання в іншого учасника господарських відносин. У нині чинному господарському законодавстві всі ці питання тією чи іншою мірою вирішені, у т.ч. і щодо органів державної влади. Крім горизонтальної, майнової відповідальності, встановлено відповідальність і по вертикалі – відповідальність органів влади, управління за неналежне виконання ними організаційно-господарських функцій.

Згідно з ч. 1 ст. 216 «Господарсько-правова відповідальність учасників господарських відносин», учасники господарських відносин несуть господарсько-правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених цим Кодексом, іншими законами та договором. Застосування господарських санкцій повинно гарантувати, як вказано в ч. 2 цієї статті, захист прав і законних інтересів громадян, організацій та держави, в тому числі відшкодування збитків учасникам господарських відносин, завданих внаслідок правопорушення, та забезпечувати правопорядок у сфері господарювання.

Господарсько-правова відповідальність базується на принципах, згідно з якими:

потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції

застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;

сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі;

у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції (ч. 3 ст. 216 ГК).

Правопорушення з боку органів державної влади як учасників відносин у сфері господарювання полягатиме в невиконанні або неналежному виконанні зобов'язань, оскільки ці органи не є суб'єктами господарювання, а отже, і не можуть порушити правила здійснення господарської діяльності.

Ст. 218 «Підстави господарсько-правової відповідальності» встановлює, що підставою господарсько-правової відповідальності учасника господарських відносин є вчинене ним правопорушення у сфері господарювання (ч. 1). У той же час у ч. 2 цієї статті міститься застереження про те, що учасник господарських відносин відповідає за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання чи порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що ним вжито усіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення. У разі якщо інше не передбачено законом або договором, суб'єкт господарювання за порушення господарського зобов'язання несе господарсько-правову відповідальність, якщо не доведе, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності. Не вважаються такими обставинами, зокрема, порушення зобов'язань контрагентами правопорушника, відсутність на ринку потрібних для виконання зобов'язання товарів, а тож відсутність у боржника необхідних коштів.

Згідно з теорією, склад господарського правопорушення включає в себе такі обов'язкові елементи: протиправну по-

ведінку суб'єктів господарювання; наявність шкоди; причинний зв'язок між протиправною поведінкою правопорушника та наслідками; вину правопорушника. Виходячи з зазначеного визначення можна зробити висновок про те, що ненадходження, наприклад, коштів держбюджету на рахунки державної чи комунальної установи – учасника господарських відносин, що призвело до несплати за договором, є неналежним виконанням господарського зобов'язання. Однак це не повинно тягнути настання господарсько-правової відповідальності, оскільки у складі такого господарського правопорушення відсутній такий обов'язковий елемент як вина правопорушника.

Виходячи з зазначеного, пропонуємо викласти ч. 2 ст. 218 у наступній редакції «... У разі якщо інше не передбачено законом або договором, суб'єкт господарювання за порушення господарського зобов'язання несе господарсько-правову відповідальність, якщо не доведе, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності. Не вважаються такими обставинами, зокрема, порушення зобов'язань контрагентами правопорушника, відсутність на ринку потрібних для виконання зобов'язання товарів, а також відсутність у боржника необхідних коштів (за винятком випадків, коли їх несплата викликана ненадходженням коштів держбюджету на рахунки державної чи комунальної установи).

Висновки

Організаційно-господарські повноваження відмінні від господарської компетенції органи державної влади. Перші відносяться до сфери управління господарською діяльністю, включають управління регуляторними органами та регуляторну політику. Одночасно держава, органи державної влади та органи місцевого самоврядування наділені господарською компетенцією, яка реалізується від імені відповідної державної чи комунальної установи. Щодо

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена виявленню, на підставі аналізу чинного законодавства, відмінностей господарської компетенції від організаційно-господарських повноважень держави та встановленню обсягів господарсько-правової відповідальності органів державної влади, органів прокуратури України.

їх господарсько-правової відповідальності, то ненадходження коштів держбюджету на рахунки державної чи комунальної установи – учасника господарських відносин, що призвело до несплати за договором, не повинно тягнути настання господарсько-правової відповідальності, оскільки у складі такого господарського правопорушення відсутній такий обов'язковий елемент, як вина правопорушника.

SUMMARY

The article is devoted to finding, based on an analysis of the current legislation, the differences of economic competence of organizational and economic powers of the state and setting the volume of economic and legal responsibility of public authorities, the prosecution Ukraine.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 18, N 19-20, N 21-22, ст.144.
2. Віхров О.П. Організаційно-господарські правовідносини: загальне та особливе // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 9. – С. 101-103
3. Ластовецький А.С. Організаційно-правові засади регулювання підприємницької діяльності в Україні: Автореф. дис.. канд. юрид. наук. 12.00.07. / Національна академія Державної податкової служби України – Ірпінь, 2005. – 20 с.